

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Hallintovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta (VNS 4/2021 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten hallintovaliokunnalle. Määräaika: 12.11.2021.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- kehittämisjohtaja Harri Martikainen, sisäministeriö
- strategiapäällikkö Ari Evwaraye, sisäministeriö
- hallitusneuvos Kari Klemm, työ- ja elinkeinoministeriö
- kehittämisneuvos Arne Kinnunen, oikeusministeriö
- neuvotteleva virkamies Pirjo Lillsunde, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Tove Ruokoja, sosiaali- ja terveysministeriö
- apulaispäällikkö Elina Immonen, Maahanmuuttovirasto
- johtaja Eerik Tarnaala, Etelä-Suomen aluehallintovirasto, työsuojelun vastuualue
- erityisasiantuntija Elina Castrén, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- tasa-arvovaltuutettu Jukka Maarianvaara, Tasa-arvovaltuutetun toimisto

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta on järjestyksessään toinen. Siinä kuvataan Suomen sisäisen turvallisuuden tilaa ja siihen kohdistuvia muutosvoimia sekä määritetään sisäisen turvallisuuden tavoitteet ja kehittämisen suunta tuleville vuosille. Selonteon tavoitteena on varmistaa sisäisen turvallisuuden kehittyminen niin, että Suomi on tulevaisuudessa entistä turvallisempi maa kaikille ihmisille ja ihmisryhmille. Sisäistä turvallisuutta tarkastellaan vuoteen 2030 asti.

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2021 vp

Selonteko perustuu laajaan turvallisuuskäsitykseen, joka huomioi kansallisten muutosilmiöiden lisäksi myös globaalien haasteiden vaikutukset Suomen turvallisuuteen.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta käsittelee selontekoa oman toimialansa kysymysten osalta.

Laaja turvallisuuskäsitys

Ensimmäisestä sisäisen turvallisuuden selonteosta (VNS 5/2016 vp) antamassaan lausunnossa (TyVL 6/2016 vp) työelämä- ja tasa-arvovaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että sisäinen turvallisuus oli selonteossa rajattu koskemaan vain sisäasiainhallinnon toimijoita. Valiokunta painotti lausunnossaan, että sisäinen turvallisuus on vahvasti arjen turvallisuuden sisällään pitävää turvallisuuden tunnetta ja konkreettista, fyysistä toimintaympäristön turvallisuutta.

Nyt käsiteltävänä olevassa selonteossa on omaksuttu aiempaa laajempi turvallisuuskäsitys ja tunnistettu syrjäytyminen, sosiaalinen pahoinvointi ja moniongelmaisuus sisäisen turvallisuuden uhkina. Lisäksi osallisuuden ja yhdenvertaisuuden merkitys tärkeinä yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden tekijöinä nousevat selonteossa hyvin esille. Valiokunta pitää selonteon linjausta perusteltuna ja myönteisenä.

Turvallisuuden eriarvoisuus

Turvallisuuden tunne on Suomessa korkea, mutta tosiasiallinen turvallisuus ei ole sama kaikille, vaan turvallisuus on eri ihmisillä ja ihmisryhmillä erilainen. Suurin turvallisuuden eriarvoisuuden ja samalla sisäiseen turvallisuuteen vaikuttava taustatekijä on köyhyys- ja syrjäytymisriski, joka koskettaa huomattavaa osaa väestöstä eli noin 860 000:ta henkilöä.

Selonteon mukaan esimerkiksi rikollisuus kasautuu hyvin voimakkaasti sekä tekijöiden että uhrien osalta. Alle viisi prosenttia väestöstä tekee noin puolet kaikista ilmi tulleista rikoksista. Näiden rikosten tekijöistä valtaosa on nuoria miehiä, ja rikosten taustatekijöinä ovat päihteiden käyttöön sekä yleiseen yksilötason syrjäytymiskehitykseen liittyvät seikat. Rikoksia tekevät henkilöt joutuvat myös muita useammin itse rikoksen uhriksi eri tilanteissa. Henkirikoksissa tyypillinen uhri on keski-ikäinen mies.

Suomalaisista naisista taas lähes puolet on kokenut jonkinlaista fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa 15 vuotta täytettyään. Lähes kaikissa tietoon tulleissa seksuaalirikoksissa uhrin ovat naiset, ja naisiin kohdistuva väkivalta on tiiviissä yhteydessä perhe- ja lähesuhdeväkivaltaan. Suomessa nainen tulee parisuhdekumppaninsa surmaamaksi kahdeksan kertaa todennäköisemmin kuin mies.

Viharikoksista osa kohdistuu sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin, ja nämä erot turvallisuudessa näkyvät myös lapsissa ja nuorissa. Kouluterveyskyselyn mukaan tytöt joutuvat merkittävästi poikia useammin seksuaalisen häirinnän ja kaltoinkohtelun kohteiksi ja sukupuoli- sekä seksuaalivähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten riski tulla kiusatuiksi koulussa on moninkertainen muihin lapsiin ja nuoriin nähden.

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2021 vp

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että vaikka selonteossa todetaan, että Suomi on läntisen ja pohjoisen Euroopan verrokkimaihin nähden varsin väkivaltainen maa, väkivallan ehkäisemiseksi ei ehdoteta konkreettisia toimia. Valiokunta painottaa, että turvallisuuden parantaminen edellyttää kaikkia ihmisiä ja ihmisryhmiä palvelevien turvallisuutta parantavien toimenpiteiden lisäksi sitä, että turvallisuutta parantavissa ratkaisumalleissa huomioidaan eri väestöryhmien erot ja olosuhteet sekä niiden edellyttämät erityistoimenpiteet.

Naisiin kohdistuva väkivalta. Valiokunta painottaa naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan riskinarviointiin panostamista. Istanbulin sopimuksen asiantuntijaryhmä GREVIO on kehottanut Suomea varmistamaan, että kaikki asianomaiset viranomaiset ja erityisesti rikosprosessin toimijat sisällyttävät omiin toimintoihinsa systemaattisen ja sukupuolisensitiivisen riskinarvioinnin naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa.

Valiokunta huomauttaa, että vaikka turvakotikotien määrä on lisääntynyt Suomessa, turvakotiverkosto ei ole valtakunnallisesti kattava. Valiokunta pitää tärkeänä, että erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien, kuten vammaisten naisten ja maahanmuuttajataustaisten naisten pääsyä turvakotipalvelujen piiriin arvioidaan ja edelleen kehitetään.

Valiokunta pitää valitettavana, että selonteossa ei tarkastella sitä, eroavatko ja millä tavalla miesten ja naisten turvallisuus ja syrjäytyminen toisistaan ja mistä kaikista esimerkiksi miesten onnettomuus- ja tapaturma-alttius johtuu. Tämä vaikeuttaa tehokkaiden ennalta ehkäisevien toimien suunnittelua ja suuntaamista. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta katsoo, että sekä syrjäytymis- että köyhyysriskejä ja näiden vaikutuksia tulisi tarkastella sukupuolinäkökulmasta.

Syrjäytymisen ehkäisy

Sisäisen turvallisuuden politiikka perustuu ensisijaisesti ennaltaehkäisyyn. Ennalta ehkäisevällä toiminnalla ylläpidetään yhteiskunnan, ihmisten ja ympäristön turvallisuutta, turvallisuuden tunnetta ja luottamusta viranomaisiin sekä vähennetään syrjäytymistä. Samalla ehkäistään erilaisten ongelmien kasautuminen tietyille ihmisille tai alueille.

Valiokunta painottaa, että yhteiskunnallisen osallisuuden kokemus, terveys, työ ja toimeentulo ja läheiset ihmiset ehkäisevät parhaiten syrjäytymistä. Syrjäytymisen ehkäisyssä ja siten sisäisen turvallisuuden turvaamisessa keskeistä ovat toimivat sosiaali- ja terveystalvelut, riittävät koulutus- ja työllisyyspalvelut ja sosiaalietuudet. Turvallisuusviranomaisten yhteistyö kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa monialaisen hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämässä on oleellista, ja sitä tulee vahvistaa.

Valiokunta pitää myönteisenä, että laajaa poikkihallinnollista yhteistyötä edellyttävät kokonaisuudet, kuten lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy sekä rasismien vastainen toimintaohjelma huomioidaan toimenpide-esityksissä sisäministeriön hallinnonalan toimenpide-esitysten lisäksi. Valiokunta pitää tärkeänä selvittää etenkin haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien turvallisuuden kokemuksia osana sisäisen turvallisuuden kokonaisuutta.

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2021 vp

Työelämän turvallisuus

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että selonteossa tunnistettu eriarvoistumis- ja polarisaatiokehitys näkyy myös työmarkkinoilla etenkin haavoittuvassa asemassa olevan työvoiman hyväksikäyttönä. Haavoittuvassa asemassa ovat erityisesti laittomasti maassa olevat tai ilman työlupaa työskentelevät ulkomaalaiset työntekijät samoin kuin yrittäjyyden ja palvelussuhteen välimuodossa työskentelevät ns. itsensä työllistävät ja nollatuntisopimuksilla työtä tekevät.

Saadun selvityksen mukaan työsuojeluviranomainen on valvontatoiminnassaan havainnut, että erityisesti turvallisuusviranomaisten sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluksessa olevien väkivallan uhka työssä on viime vuosina kasvanut. Valiokunta pitää tärkeänä, että turvallisuusviranomaisten ja sote-henkilöstön työturvallisuuteen kiinnitetään erityistä huomiota.

Ihmiskaupparikosten torjunta

Selonteossa ihmiskauppa ja sen vastainen työ on nostettu useissa kohdissa esiin. Erityisesti selonteossa korostuu ihmiskaupan piilorikollinen luonne ja se, että ihmiskaupan ilmitulo edellyttää viranomaisilta, etenkin poliisilta, viranomaislähtöistä paljastavaa toimintaa.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta kiinnitti ihmiskaupparikosten tehokkaan tutkinnan tärkeyteen huomiota ensimmäisestä sisäisen turvallisuuden selonteosta antamassaan lausunnossa (TyVL 6/2016 vp). Valiokunta pitää myönteisenä, että käsittelyssä olevassa selonteossa myös ihmiskaupan piilorikolliseen luonteeseen ja sen tehokkaaseen tutkintaan kiinnitetään aikaisempaa enemmän huomiota.

Valiokunta huomauttaa, että ihmiskaupan uhrien tunnistaminen ja auttaminen vaativat eri viranomaisten tehokasta yhteistyötä, ja painottaa viranomaisten ja muiden toimijoiden koulutuksen, yhteistyön ja toiminnan arvioinnin tärkeyttä. Huomattava osa ihmiskaupparikoksista on edelleen piilorikollisuutta.

Ihmiskaupan esiintuloon vaikuttavat myös matalan kynnyksen ilmoitusmahdollisuudet, joiden kehitys on tuotu selonteossa esiin. Viranomaisten tulee kehittää luottamuksellisia tapoja, joilla haavoittuvassa tai marginaalisessa asemassa olevat henkilöt, kuten ilman oleskelulupaa oleskelevat tai seksiä myyvät ulkomaalaiset, voivat tuoda ilmi heihin kohdistunutta hyväksikäyttöä tai rikoksia. Tämä tulee voida tehdä ilman, että heidän tarvitsee pelätä itseensä kohdistuvia seurauksia, kuten maasta poistamista.

Vielä valiokunta painottaa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän resurssien turvaamista. Avun piirissä olevien asiakkaiden määrä on kasvanut jatkuvasti, ja asiakasmäärät ovat enemmän kuin kolminkertaistuneet viime vuosien aikana. Lisäksi auttamisjärjestelmä osallistuu muiden ihmiskaupan vastaista työtä tekevien toimijoiden kouluttamiseen ja osaamisen vahvistamiseen.

Maahanmuutto ja kotoutuminen

Maahanmuuttopolitiikalla edistetään selonteon mukaan suomalaisen yhteiskunnan elinvoimaisuutta ja toteutetaan Suomen kansainvälisiä velvoitteita. Sujuvat, oikeudenmukaiset ja yksilölli-

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2021 vp

set lupa-, kotoutumis- ja kansalaisuuspalvelut vastaavat yhteiskunnan ja asiakkaiden tarpeisiin. Toimiva ja turvallinen Suomi houkuttelee kansainvälisiä osaajia ja opiskelijoita perheineen.

Maahanmuutto ei selonteon mukaan ole itsessään sisäisen turvallisuuden kysymys, mutta sääntelemättömänä muuttoliike voi aiheuttaa epävakautta valtioiden sisällä ja välillä. Kotoutumisen haasteet sekä esimerkiksi paperittomuuden lisääntyminen voivat aiheuttaa syrjäytymistä ja johtaa jopa varjo-yhteiskuntien syntymiseen yhteiskunnan reunoille, mikä ilmiönä heikentää sisäistä turvallisuutta ja ihmisten yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää tärkeänä, että yksilön kotoutumista edistetään työllisyyden, hyvinvoinnin, terveyden ja koulutuksen edistämisen keinoin, ja katsoo, että mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja yhteiskunnan kehitykseen edesauttaa tehokkaasti kotoutumista.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 14.10.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Aino-Kaisa Pekonen vas
varapuheenjohtaja Katja Taimela sd
jäsen Kim Berg sd
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Atte Kaleva kok
jäsen Tuomas Kettunen kesk
jäsen Rami Lehto ps
jäsen Niina Malm sd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Anders Norrback r
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Arto Satonen kok
jäsen Ruut Sjöblom kok
jäsen Riikka Slunga-Poutsalo ps
varajäsen Mikko Lundén ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjaana Kinnunen

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2021 vp

Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Yleistä

Valtioneuvoston selonteossa sisäisestä turvallisuudesta tunnistetaan lukuisia yhteiskuntaamme vaivaavia ongelmia. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo kuitenkin, että syy-seuraussuhteiden tunnistaminen ongelmien taustalla on jäänyt puutteelliseksi eikä tästä syystä allekirjoita sen enempää selontekoa kuin valiokunnan enemmistön näkemyksiä kaikilta osin.

Turvallisuuden eriarvoisuus

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä korostaa, että rikoksen tekijällä on aina vastuu teoistaan eikä hänen syyllisyyttään poista se, että hän on syrjäytynyt tai joutunut itse rikoksen uhriksi jossakin muussa tilanteessa. Yhteiskunnan tulisi keskittää voimavarat rikosten varsinaisten uhrien tukemiseen eikä tuomittujen rikollisten nostamiseen uhrin asemaan. Lausunnon kappaleen 7 tekstistä saa sellaisen käsityksen, ettei rikoksentekijän omaa vastuuta teoistaan haluta korostaa, ja tällainen näkemys on valitettava.

Lausunnon kappaleessa 10 tunnistetaan Suomi läntisen ja pohjoisen Euroopan tasolla varsin väkivaltaiseksi maaksi ja todetaan, ettei väkivallan ehkäisemiseksi ehdoteta konkreettisia toimia. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä kiinnittää huomiota siihen, että Suomessa väkivaltarikosten tuomiot ovat esimerkiksi talous- ja huumausainerikoksiin verrattuna varsin lieviä ja törkeistäkin pahoinpitelyistä selviää usein lyhyellä tai jopa ehdollisella vankeusrangaistuksella, vaikka uhrille jäisi elinikäinen vamma. Valiokuntaryhmä katsoo, että rangaistuskäytäntö antaa väärän signaalin yhteiskunnan suhtautumisesta väkivaltarikosten vakavuuteen, ja lainsäädäntöä olisi tältä osin korjattava tarkistamalla erityisesti pahoinpitelyrikosten rangaistusasteikkoa.

Syrjäytymisen ehkäisy

Lausunnon kappaleessa 15 korostetaan riittäviä sosiaalietuuksia syrjäytymisen ehkäisyn keinona. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä toteaa, että paras tapa estää syrjäytymistä on työllistyminen. Sen sijaan, että syrjäytymistä yritettäisiin torjua näennäisesti nostamalla kädet pystyyn ja jakamalla ilmaista rahaa, olisi syrjäytymisen syyt tunnistettava ja ryhdyttävä toimenpiteisiin, joilla erityisesti syrjäytymisvaarassa olevia saataisiin ohjattua koulutukseen ja sitä kautta työelämään.

Työelämän turvallisuus

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että haavoittuvassa asemassa olevan työvoiman hyväksikäyttöä torjutaan parhaiten sillä, että laittomasti maassa olevien henkilöiden määrää maassa pyritään vähentämään ja ulkomaalaisen työvoiman hyväksikäyttöön syyllistyneitä yrityksiä rangaistaan tuntuvilla rangaistuksilla eikä mitättömillä, muutaman kuukauden mittaisilla rekrytointikielloilla. Törkeissä tapauksissa työvoiman hyväksikäyttöön syyllistyneet yrittäjät tulisi määrää-

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2021 vp
Eriävä mielipide

tä pitkään tai elinikäiseen liiketoimintakieltoon, ja mikäli kyseessä ei ole Suomen kansalainen, hänen oleskelulupansa peruuttaa.

Ihmiskaupparikosten torjunta

Lausunnon kappaleessa 22 todetaan, että viranomaisten tulee kehittää luottamuksellisia tapoja, joilla muun muassa ilman oleskelulupaa maassa oleskelevat henkilöt voivat tuoda ilmi heihin kohdistunutta hyväksikäyttöä tai rikoksia, ja tämä tulee voida tehdä ilman, että heidän tarvitsee pelätä itseensä kohdistuvia seurauksia, kuten maasta poistamista. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että esitetyllä toimintamallilla kannustetaan laittomasti maassa olevia tekemään perättömiä ilmiantoja tai hankkiutumaan tarkoituksella tilanteisiin, jotka katsotaan hyväksikäytöksi, mikäli sillä saa automaattisesti oleskeluluvan. Ihmiskaupan uhriksi joutumisesta ei pidä tehdä laittoman maahanmuuton väylää.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 14.10.2021

Rami Lehto ps
Riikka Slunga-Poutsalo ps
Mikko Lundén ps